

LA IMATGE DE L'ARXIU

Alfred Mauri i Martí

Arxiver de l'Ajuntament de Martorell

Plantejar-se una reflexió sobre la **imatge de l'arxiu** en unes jornades que tracten de **l'Arxiu com a servei: estratègies de futur**, no és pas per donar una resposta en el marc d'aquesta actitud tan estesa en la qual sembla que és més important l'aparença que no pas el contingut. L'arxiu i l'arxivística han canviat perquè la societat ha canviat i, amb ella, les seves necessitats. Cal, per tant, reflexionar sobre la imatge, la percepció, que es té de l'arxiu i la que considerem que ha de tenir en el futur per consolidar-se com a servei en una societat que seguirà canviant o, potser per dir-ho de manera més precisa, transformant-se. També ho haurérem de fer nosaltres. Es tracta, així, de debatre la imatge de l'arxiu no per si mateixa sinó com a resultat d'una manera de treballar, de donar resposta a noves necessitats.

Tractaré sobre el procés de formació de l'arxiu i de la professió d'arxiver, de la relació entre la diplomàtica, la gestió documental i la gestió de la informació, del canvi en els usuaris de l'arxiu i dels elements que defineixen la gestió de l'arxiu.

Del debat no dubto que en sortiran directrius que orientin el nostre treball futur com a professionals, a condició que defugim obertament la tendència, encara endèmica, d'identificar com a exclusiva-ment exògenes les causes que priven la professió d'un desenvolupament òptim.

No significa això que s'hagi de plantejar el debat, tampoc, des de l'autoinculpació, però sí com una reflexió oberta.

Una necessitat, un concepte, una professió

Miquel Casademont, en un article publicat a *Lligall* el 1991¹, presenta una síntesi de l'evolució del concepte i dels mètodes i una reflexió sobre el futur de l'arxivística i de l'arxiver. Ramon Planes, en el seu estudi sobre l'arxiu de la ciutat de Solsona², mostra prou exemples d'aquest mateix procés a Catalunya fins al segle XIX, útils per seguir la nostra trajectòria col·lectiva com a professionals fins al moment del canvi radical de l'arxivística. Serà bo tenir presents aquestes reflexions i informació mentre debatem la qüestió de la imatge de l'arxiu.

No sembla que hi hagi d'haver massa dubtes sobre l'origen de la professió. Michel Duchéin ens ho recorda, humorísticament, en el seu lúcid article *La professió d'arxiver entre el passat i l'esdevenidor*³. Neix d'una pura necessitat pràctica de conservar i preservar la integritat d'un testimoni amb un valor fonamentalment jurídic i administratiu, que garanteixi els drets, les propietats, etc. En origen l'arxiver presta un servei, en el més estricte sentit del mot, a qui detén la titularitat dels

documents: conservar-los, garantir-ne l'autenticitat i localitzar-los quan són necessaris. No se li demana res més. És una tasca aparentment simple, mentre que el volum de documentació sigui reduït.

Però aquesta simplicitat és solament aparent. En ser més gran cada vegada el crèdit que es donava al contingut d'un document que era a l'arxiu, és feia més necessari assegurar-ne l'autenticitat, poder testificar que no havia estat manipulat. La necessitat d'aquesta garantia portarà associada la consideració especial del responsable de l'arxiu com a persona de confiança.

No és difícil detectar entre les accepcions de la paraula **arxiver** la que es refereix a aquest fet; Coromines recull el significat "confident discret de moltes intimitats"⁴. Curiosament, aquest significat no es limita a èpoques més o menys remotes. Fa pocs anys, just quan naixia l'AAC, encara algun municipi nomenava o intentava nomenar l'arxiver com a un càrrec de confiança. És un clar indicador sobre un tipus determinat d'imatge o de percepció de les funcions de l'arxiu i, específicament en l'àmbit de l'Administració pública, d'entendre les pròpies institucions.

També hi ha un contrast, amb un valor prou didàctic, entre la dèria de molts responsables de l'Administració pública per mantenir costi el que costi la custòdia directa dels llibres d'actes de l'organisme, mentre que es desentenien absolutament de la sort de la resta de la documentació. Tot i que pot semblar caricaturesc, és una situació que se segueix donant. No s'ha superat. És igualment una mostra d'aquesta valoració essencialment jurídica dels documents i, en conseqüència, de la

funcionalitat que s'atribueix al propi arxiu.

Diplomàtica / gestió documental / gestió de la informació

Tot i que en el títol apareix en un format de contraposició, no és la meua intenció tractar la qüestió des d'aquesta perspectiva. Tampoc repetiré la història de la diplomàtica. Sí que potser cal, però, reivindicar la seva renovació o, si més no, la necessitat que l'interès de la diplomàtica es faci extensiu a institucions i documents més recents quan s'orienti a la formació d'arxivers. Cal aclarir que, aquí, considero la diplomàtica en qualitat de disciplina que integra una part de la formació de l'arxiver, no pas de la de l'historiador, que no és motiu, en aquesta exposició, de discussió. Tot plegat, com la pròpia imatge que ha transmès de si mateix l'arxiver, és la conseqüència d'aquest procés de valoració estrictament jurídica del document, ampliada progressivament a la de font històrica, especialment durant els segles XVIII i XIX.

El predomini d'aquests dos valors és manifest en la bibliografia i en la pràctica arxivística fins a temps ben recents. Dificilment es pot dissociar una trajectòria d'arxiver d'una de paral·lela com a historiador. No vull dir que aquesta dualitat no sigui legítima, solament vull remarcar que no s'ha de considerar necessària. De tota manera, hem d'acceptar que això ha determinat clarament la imatge de l'arxiu i de l'arxiver.

El pes de l'historicisme en l'indefinit model arxivístic català és patent en moltes

de les disposicions legals que s'han creat modernament, com igualment ho és en la vinculació exclusiva de molts arxius a les àrees de cultura. La pròpia Llei d'arxius vigent a Catalunya, que reclama una urgent revisió, n'és impregnada, d'historicisme. La primera versió del Decret de creació de l'Arxiu Nacional de Catalunya, que ja ha requerit una modificació posterior⁵, constituïa una clara mostra de la preeminència encara d'una percepció que no respon a una nova realitat. Podem trobar més exemples.

Una conseqüència directa d'aquesta valoració ha estat la consideració de la documentació exclusivament dins de l'àmbit del patrimoni històric, els efectes de la qual persiteixen encara de manera negativa.

Òbviament no estic plantejant l'abandonament de la valoració cultural dels arxius. En tot cas, el que cal és superar aquestes adscripcions tan compartimentades en l'organització de l'Administració pública i la creença implícita que els fons documentals que esdevindran històrics són solament els seus i els de personalitats i institucions de prestigi.

Si ens apartem de l'àmbit de l'Administració pública, podem observar com les empreses, majoritàriament quan mantenen algun tipus de gestió arxivística, ho fan exclusivament des d'un enfocament utilitarista immediat, sense cap mena de consideració per els altres valors dels fons documentals. Habitualment, és una gestió d'una eficiència escassa que tracta la documentació de la manera més limitada possible.

En ambdós casos, a l'empresa i a l'Administració pública, el resultat és el mateix: la separació radical entre una valora-

ció jurídic-administrativa de la documentació que sí justifica la inversió per al seu tractament, i la valoració cultural que, en correspondència amb una percepció majoritària, es tradueix en un cost sumptuari i, per tant, tothom mira de transferir-lo. Habitualment, l'espai habilitat per a aquesta transferència són les àrees de cultura. No és aquest un problema exclusiu del patrimoni documental, és un problema del patrimoni en el seu conjunt, que és percebut més com una càrrega que no pas com un recurs.

Evidentment, és difícil de tractar el patrimoni com a recurs si solament serveix per al que es fa servir moltes vegades: ornamentar.

Penso que hi ha una lectura subjacent, amb origen en els propis continguts de l'ensenyament, que fa de la història un mer relat despulat dels seus valors d'experiència i de reflexió, també lúdics, que la situa en aquest punt d'exclusiu interès ornamental i/o de simple justificació. És una situació greu que deriva en una precarietat de la infraestructura dels arxius a l'Administració; una minsa presència dels professionals de l'arxivística tant a l'Administració com, especialment, a l'empresa privada; un oblit absolut quant a l'aportació de l'arxiver en la definició de la gestió documental actual en el seu conjunt, no restringida als valors històrics; un buit absolut respecte al tractament de la documentació no pertanyent a les institucions públiques.

La divisió que aquest procés ha creat en el conjunt del patrimoni documental porta a solucions sovint parcials i, com a conseqüència, d'eficiència limitada. Els fons documentals històrics, encara que pertanyents a organitzacions actives,

segueixen un camí; els fons documentals amb un valor administratiu un altre; els processos de gestió de la informació, amb una metodologia més propera al documentalisme, encara un altre. La relació entre un i altre bloc és clarament imprecisa o indefinida i s'adoba, a més, amb reticències interprofessionals. El resultat no és massa afalagador.

Penso que la imatge futura de l'arxiu, i la feina del propi arxiver, es mourà, ho està fent ja, en la direcció d'un més gran coneixement dels tipus documentals no històrics i de més intervenció en el funcionament de les organitzacions i en la gestió de la informació.

Qualsevol reivindicació que pretengui la recuperació d'una arxivística historicista està orientada en sentit oposat al que els usuaris de l'arxiu estan reclamant i al que ens demanen com a professionals. També està defugint el problema, greu, del futur de la documentació actual.

Els usuaris de l'arxiu

Qui són? Què n'esperen? Des del moment que ens plantegem l'arxiu com a servei, cal tenir present que no tenen lloc les propostes genèriques del tipus **l'arxiu és un servei a tothom**. Cert que com a servei públic ho és, d'obert a tothom. Però el simple fet d'**obrir**, per si mateix, no constitueix un servei.

Un servei es caracteritza perquè té una organització que és capaç de detectar els tipus d'usuari o clients que ja té i els que vol tenir, i quins productes ens demanen i podem oferir. Les expressions del tipus **la gent no valora i no va als**

arxius perquè el nivell cultural del país es baix no són més que maneres d'amagar l'angúnia que ens creen certs tipus d'usuaris i la incapacitat per segmentar-los correctament i definir el que podem oferir a cada un d'aquests segments. Tampoc mai hem de pensar que serem capaços, a més, de definir productes per a tots.

Hem de convenir, però, que fins ara la imatge de l'arxiu ha estat predominantment la d'un servei per a investigadors formats. La imatge dels arxius entre els historiadors en formació tampoc és gaire bona i ja no diguem entre el que podem definir com a públic general.

Aquest és un exemple de la incapacitat que han tingut els arxius de segmentar els seus usuaris i pretendre un sol tracte, definir un sol servei, per a tothom. Estudiants i arxivers es manifesten una repulsió mútua en molts casos. Que això és conseqüència en part d'una manca de recursos econòmics és cert, però que prové també d'una cultura de treball aïllat, basat en la desconfiança i sense preocupar-se de la gestió dels esforços, no ho és menys. No penso que hi hagi concepte més aliè a la gestió del patrimoni que el de sinergia. Si no defugim aquests esquemes de treball tancat, que segueixen prioritant la relació vertical en front de l'horitzontal, difícilment aconseguirem construir uns arxius amb vocació de servei públic. L'esforç solitari és massa car i necessita de massa temps.

En una descripció molt esquemàtica considero que podem establir una primera tipologia d'usuaris:

- l'usuari intern, vinculat al propi organisme del qual forma part l'arxiu

- l'usuari investigador
- l'usuari investigador en formació
- l'usuari per a la formació professional
- l'usuari ocasional o el públic general.

De cada grup es poden fer, i cal fer, subdivisions. Però caldrà considerar una novetat que els afectarà a tots en el futur immediat: quan actui com a usuaris remots. Algú pensarà que és ciència ficció, però és una forma d'ús que anirà augmentant i per a la preparació per a la qual els arxius molt possiblement podrien aconseguir recursos. Cal remarcar, però és un indicador de la imatge dels arxius, l'absència total del tema documental entre els onze projectes pilot per a les autopistes de la informació aprovats pels ministres del G-7, entre els quals sí que figuren el **museu i la biblioteca electrònics**⁶.

Els ingredients de la gestió de l'arxiu

Em sembla clar que la imatge de l'arxiu deriva directament de la gestió d'aquest, i definir-ne la imatge futura implica definir molt clarament què es fa, com i quan a l'arxiu.

Com tot procés de gestió del patrimoni, el de l'arxiu penso que ha d'equilibrar tres ingredients: la conservació, la investigació i la divulgació.

La conservació, en aquest cas clarament, ha d'atendre tant la documentació ja existent com els propis processos de generació de nova documentació. Entre les tasques de conservació cal incloure la tria i l'eliminació. No és un contrasentit, és el compromís necessari per fer una gestió

de la conservació on l'element director no sigui l'atzar, pel qual es conserva allò que ha tingut la sort de conservar-se.

La investigació, en un sentit ampli, afecta tant l'historiador com qualsevol persona que cerqui la recuperació d'una informació concreta, o no tant concreta, de l'arxiu. Dins d'aquest ús s'inclou tant la demanda interna i de valor administratiu, com la de la mera curiositat, com la de l'historiador més preparat. No inclou, al meu entendre, la investigació dels fons documentals de l'arxiu necessàriament per part del seu responsable. Aquí la gestió de la investigació té un sentit, en primer lloc, de servei, amb tota la seva força i, en segon lloc, de capacitat directora d'esforços per possibilitar una tasca seriosa de divulgació.

A la divulgació, cal donar-li un sentit també ampli; no es tracta de donar a conèixer solament el patrimoni documental, sinó també de la sensibilització dels propis productors actuals de documentació, de potenciar l'accessibilitat als fons de l'arxiu, de fer conèixer els usos i les pràctiques incompatibles amb la conservació, de facilitar l'accés a la informació mitjançant instruments potser menys acadèmics, en el sentit de l'arxivística tradicional, però més propers als sistemes de gestió de la informació. En definitiva, substituir la imatge de l'arxiu santuari, tan habitual als centres de conservació de patrimoni, per una de servei públic, la qual cosa no és incompatible amb l'existència de normes i de limitacions. Aquestes, però, no han de venir definides per una reticència envers certs tipus d'usos i d'usuaris, sinó en funció del respecte a aquesta triple acció de gestió, a les normes generals que defineixen les condicions

d'accessibilitat a la documentació i del respecte a la propietat intel·lectual.

Ara que es parla tant del desenvolupament sostenible, formant un joc de paraules tan atractiu i alhora tan contradictori, em sembla del tot obligat plantejar-se l'aplicació del que fins aquí he exposat i fer-ho, a més, dins d'aquesta concepció del desenvolupament sostenible.

El que sí ja podem afirmar, sense por d'equivocar-nos, és que la situació actual no ho és gens, de sostenible, és un camí sense sortida. Multiplicar cada vegada més i més els recursos, resoldre els problemes parcialment, no computar els costos de la gestió (concepte que no s'ha de confondre amb el del preu), és totalment inviable a l'Administració i a l'empresa privada.

Penso que fer-ho de manera sostenible és, bàsicament, fer el que s'ha de fer amb els recursos econòmics que ara ja s'hi esmercen i, si cal, pocs més. Això pot espantar perquè els recursos dedicats als arxius coneixem prou bé quins són. Llegir-ho d'aquesta manera seria fer-ho de manera limitada; és una qüestió a afrontar globalment i posant en evidència els costos d'unes formes de gestió. El problema, generalment, sorgeix del fet que aquests costos són transferibles a un futur més o menys llunyà i, per raons purament conjunturals, s'opta per no resoldre la causa del seu origen i transferir-los al futur. ¿Què és l'estat com hem trobat nosaltres els fons documentals en fer-nos càrrec dels arxius on treballem, sinó la transferència d'uns costos que en el seu moment no es van assumir?

Sóc de l'opinió que la imatge de l'arxiu és totalment dependent de la superació

d'unes formes de treballar que s'han mostrat obsoletes, perquè s'han limitat a tractar una part del problema a resoldre i perquè s'han basat en formes d'organització que primen la relació vertical abans que l'horitzontal, generant un entorn de treball, dins de les organitzacions i entre elles, plagada d'ineficiències. Quelcom de similar succeeix en les relacions entre els professionals de les diverses disciplines implicades.

Com he assenyalat al principi, hi ha unes causes externes i unes d'internes que defineixen el funcionament dels arxius i en dibuixen la seva imatge. És força clar el procés amb el qual l'arxiu ha arribat a definir l'actual i les seves conseqüències. Defugir el canvi en moltes de les formes de treball tal com, i com més va més, reclamen les noves realitats és no solament perpetuar una imatge de l'arxiu, sinó destruir la futura evolució professional i, sense cap mena de dubte, restar desplaçats de la gestió de la documentació en el futur.

Hi ha un repte important a l'Administració pública i a l'empresa privada quant a la seva reestructuració i a les instàncies de govern en la definició de les normatives que han de guiar aquest procés i en el foment d'un context que ho propiciï. No cal dir que en l'àmbit professional el repte no és menor, és necessari canviar i definir molts hàbits i instruments de treball per aquesta nova imatge de l'arxiu com a servei. Un repte difícil quan encara la consolidació professional a l'empresa és quasi testimonial i a l'Administració pública clarament insuficient i, a més, amb un cert estancament.

NOTES

¹ CASADEMONT I DONAY, Miquel. "Unde veniunt ac quo vadunt archiva". *Lligall*, Barcelona, 1991, núm. 4, pàg. 57-93.

² PLANES I ALBETS, Ramon. *La descripció dels arxius municipals catalans fins a la fi del segle XIX: l'arxiu de la ciutat de Solsona*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992.

³ DUCHEIN, Michel. "La professió d'arxiver entre el passat i l'esdevenidor". *Lligall*, Barcelona, 1991, núm. 4, pàg. 13-24.

⁴ COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial, 1988, vol. I, pàg. 443.

⁵ El Decret 314/1980, de 28 de novembre, correspon al de creació de l'Arxiu Nacional de Catalunya, modificat pel 2/1995, de 10 de gener.

⁶ Les informacions relatives a la reunió esmentada es poden seguir als diaris del dia 27 de febrer de 1995.

RESUMEN

El artículo, base de la discusión de la mesa redonda sobre la imagen del archivo, revisa el proceso de formación del archivo y de la profesión de archivero, así como su decantación desde el marco administrativo hacia un interés prioritario de tipo histórico a partir del siglo XVIII. Trata de la necesidad de superar este lastre historicista para dar respuesta a una necesidad de gestión de la información y de velar por una producción correcta de la documentación en la organización de la cual forma parte. Ello requiere un cambio en la formación profesional, en las formas de organización del trabajo y en las relaciones interprofesionales, primando el trabajo en equipo y la organización horizontal. Estos cambios en los conceptos y en las formas de trabajo, así como una identificación y segmentación adecuada de los usuarios de los archivos y de sus necesidades constituyen la vía para una auténtica transformación de la imagen del archivo.

RÉSUMÉ

L'article, base de la discussion de la table ronde sur l'image des archives, révisé le processus de formation des archives et de la profession d'archiviste, ainsi que sa décantation depuis le cadre administratif vers un intérêt prioritaire de type historique à partir du XVIII siècle. Il traite la nécessité de surmonter ce lest historique pour donner une réponse à une nécessité de gestion de l'information et veiller à une production correcte de la documentation dans l'organisation dont elle fait partie. Cela exige un changement dans la formation professionnelle, dans les formes d'organisation du travail et dans les rapports interprofessionnels, où priment le travail en équipe et l'organisation hoirzontale. Ces changements dans les concepts des formes de travail, ainsi qu'une identification et une segmentation adéquate des usagers des archives et de leurs nécessités constituent la voie pour une transformation authentique de l'image des archives.

SUMMARY

The article, which is the basis of the round table on the image of the archive service, reviews the process of the formation of an archive service and of the profession of the archivist, together with its transition from the administrative framework towards a priority interest of a historical nature from the 18th Century onwards. The article deals with the need to cast off this historical burden in order to respond to a need for information management and to oversee the correct production of documentation in the organisation of which it forms part. This requires a change in professional training, in the forms of work organisation and in interprofessional relations, giving priority to teamwork and horizontal organisation. These changes in concepts and in working methods, together with a suitable identification and segmentation of archive users and their needs, constitute the path towards a true transformation of the image of the archive service.